

УДК 378.6:347.8 (045)

В. Д. Шинкарук,
доктор філологічних наук,
професор

ІНСТИТУТ ПОВІТРЯНОГО І КОСМІЧНОГО ПРАВА ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ

У статті висвітлено етапи історичного розвитку Інституту повітряного і космічного права та масових комунікацій Національного авіаційного університету, обгрунтовано особливості підготовки юристів та фахівців в галузі інформаційної діяльності для авіаційної галузі.

Ключові слова: вища освіта, дослідницький університет, правова дисципліна, навчальний процес.

Вища освіта є фундаментом людського розвитку та прогресу суспільства, а також виступає гарантом індивідуального розвитку, сприяє формуванню інтелектуального, духовного та виробничого потенціалу суспільства. Розвиток держави, структурні перетворення на мікро- і макроекономічному рівнях повинні гармонійно поєднуватися з модернізацією освіти для того, щоб задовольнити потреби й прагнення людей, особливо молоді, встановити нову систему суспільних цінностей у сфері діяльності.

Національний авіаційний університет належить до числа найпрестижніших вищих навчальних закладів України. Його витoki сягають перших років ХХ сторіччя.

Як багатопрофільний навчальний заклад університет готує фахівців з різних технічних спеціальностей, а також фізиків, математиків, економістів, менеджерів, біотехнологів, екологів, психологів, соціологів, правознавців, перекладачів, журналістів, дизайнерів, архітекторів, документознавців, тощо для авіатранспортної та інших галузей економіки.

Правові дисципліни викладались в університеті протягом усього періоду існування. У новітні роки була створена секція права, що знаходилась у складі кафедри техніки безпеки і протипожежної безпеки, яку в 1964 році перейменовано в кафедру охорони праці та оточуючого середовища. Колектив кафедри очолював кандидат технічних наук, доцент Л. А. Буриченко. Група висококваліфікованих юристів забезпечували читання курсів «Повітряне право», «Трудове законодавство», «Основи права» та інші.

У 1982 році створено кафедру культури і права на базі кафедри теорії і практики виховної роботи в цивільній авіації. Кафедрою керу-

вав кандидат філософських наук, доцент Г. А. Лісовик. Секцію права очолював протягом восьми років з 1985 року по 1993 рік відомий вчений юрист і педагог, доктор юридичних наук, професор В. М. Марчук.

Після проголошення Україною державного суверенітету і незалежності авіакосмічна галузь України в числі перших відчула на собі юридичну незахищеність підприємств і авіакомпаній, а також відсутність відповідного рівня правового забезпечення їх діяльності, обумовлену відсутністю спеціалізованої підготовки юристів. Тому керівники підприємств і установ авіакосмічної галузі України стали ініціаторами відкриття спеціальності «Правознавство» на базі Національного авіаційного університету. Початок підготовки фахівців за спеціальністю 6.030402 «Правознавство» в Національному авіаційному університеті став відгуком на вимогу часу.

Доцільність створення окремого факультету була очевидною.

Рішенням Вченої ради Національного авіаційного університету від 19 вересня 2001 року був створений юридичний факультет і сформовані базові кафедри історії та теорії держави і права, конституційного і адміністративного права, цивільного права і процесу, кримінального права і процесу, повітряного і космічного права. В структуру факультету увійшли дві загальноуніверситетські кафедри: історії і філософії.

З грудня 2001 року започатковано наукові розробки з національного повітряного права, з яких пріоритетними визначені такі напрями дослідження: правова регламентація безпеки польотів, правове регулювання міжнародних і національних комерційних повітряних сполучень; правовий статус повітряного судна та

екіпажу, правові основи попередження незаконного втручання в діяльність цивільної авіації, попередження правопорушень і відповідальність за них, процедури адаптації національного повітряного права до права Європейського Союзу.

Юридичний факультет плідно співпрацював і зараз співпрацює з Інститутом повітряного і космічного права Лейденського університету, з авіатранспортною комісією Міжнародної торговельної палати, юридичною службою регіонального відділення ІКАО в Європі, з Міжнародним центром космічного права Національної академії наук України.

У 2007 році Юридичний інститут було перейменовано в Юридичний інститут «Інститут повітряного і космічного права».

З метою забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців та проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень щодо правового регулювання відносин, що виникають у сфері правового інформаційного простору, покращення підготовки фахівців за напрямом «Документознавство та інформаційна діяльність», приведення назви Юридичного інституту «Інститут повітряного і космічного права» у відповідність до профілю і змісту його діяльності і на підставі рішення Вченої ради університету від 24 червня 2009 року, протокол № 6 перейменовано Юридичний інститут «Інститут повітряного і космічного права» в Інститут повітряного і космічного права та масових комунікацій. Виведено зі структури Гуманітарного інституту кафедру українознавства, Лабораторію лексикографічних досліджень, Лабораторію документознавства та інформаційної діяльності, комп'ютерний клас та введено їх до структури Інституту повітряного і космічного права та масових комунікацій. Закріплено підготовку фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів «Бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр» за напрямом «Документознавство та інформаційна діяльність» за Інститутом повітряного і космічного права та масових комунікацій (видавська кафедра кафедра українознавства).

За останні роки Україна почала прискореними темпами рухатись у напрямі інтеграції з європейськими державами. Для створення умов, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності національних авіаперевізників та експедиторів на міжнародних і внутрішньому ринках авіатранспортних послуг, необхідно здійснювати підготовку юристів та документознавців високої кваліфікації для формування єдиного правового поля діяльності з урахуванням міжнародних норм, шляхом уніфікації національних правових норм з міжнародним транспортним правом щодо перевезень та їх транспортно-експедиторського обслуговування і приєднання України до ряду міжнародних конвенцій та ба-

гатосторонніх угод, а також шляхом визначення ефективного механізму входження в міжнародні транспортні організації та активної участі в їх діяльності.

На сьогодні відповідна нормативно-правова база в Україні недостатньо опрацьована, галузь працює переважно за нормативними актами, що були розроблені ще в СРСР. Зрозуміло, що таке становище не тільки стримує інтеграцію України до Євросоюзу, а й заважає національним авіаперевізникам працювати за зрозумілими для всіх правилами та стандартами, що відповідають міжнародним вимогам та повністю покривають діяльність даної галузі. Тому Інститут повітряного і космічного права та масових комунікацій зосереджує увагу на такому важливому аспекті, як правова основа діяльності авіаційної галузі, інтеграція та погодження зі світовими нормами права.

В умовах існування великої кількості не адаптованих до вимог сьогодення, часто взаємовиключаючих або неповних нормативно-правових актів, які регулюють діяльність авіаперевізників на різних рівнях, вітчизняним компаніям важко працювати. Щоб полегшити діяльність та підвищити їх конкурентоспроможність на міжнародному рівні, необхідно привести національне законодавство в цій галузі у відповідність з міжнародними нормами та стандартами, оскільки існуюча нормативно-правова база, яка регулює відносини авіаційного сполучення та значною мірою впливає на діяльність суб'єктів цих відносин, дуже розрізнена.

Інтеграція України в європейську та світову транспортні системи є одним з пріоритетних напрямів розвитку. Для досягнення цієї мети інститут визначив і деякі правові заходи, по-перше, уніфікація національної нормативно-правової бази вітчизняного транспорту і транспортної діяльності в Україні з відповідними міжнародно-правовими нормами, по-друге, уніфікація національних правових норм з міжнародним транспортним правом щодо міжнародних перевезень та їх транспортно-експедиторського обслуговування і приєднання України до ряду міжнародних конвенцій та багатосторонніх угод.

Вітчизняні перевізники без узгодження вітчизняного законодавства з міжнародним, перебуватимуть в складній системі правових відносин, що тягне правову невизначеність. Ряд претензійних позовів по відношенню до компанії, неузгодженість політики регулювання (взаємодії) між суб'єктами ринку авіаперевезень в кінцевому випадку призводить як до фінансових втрат самих суб'єктів, так і до погіршення їх іміджу. Тобто глобалізація в цьому питанні може мати позитивні результати тільки в тому випадку, коли йдеться про спрощення системи регулювання відносин повітряного сполучення.

А для досягнення цієї мети науковцями інституту заплановано створити таку інформаційну систему, яка б включала в себе всі нормативні документи (конвенції, міждержавні угоди та інші нормативні акти, як зовнішні, так і внутрішні, які стосуються повітряного права). Також науковцями Інституту заплановано опрацювати судову практику та коментарії щодо застосування таких нормативних актів. Це, на нашу думку, значно полегшить діяльність суб'єктів авіап перевезень, покращить практику вирішення спорів у судовому порядку і, взагалі, вдосконалив відносини в цій галузі.

Така інформаційна система має цінність ще й тому, що виходячи з подій, які відбуваються у світі останнім часом, вона має більш чітко зорієнтувати вітчизняних авіаперевізників, зайнятих у міжнародних авіаперевезеннях, в особливостях правового режиму «відкритого неба». Крім того, така робота може значно розширити уявлення про діяльність, що проводиться ІКАО в інтересах встановлення загальних техніко-юридичних правил у галузі міжнародної авіації та міжнародного повітряного транспорту.

Наукові дослідження, які здійснюються Інститутом повітряного і космічного права та масових комунікацій, є найпершою в Україні спробою комплексного, ґрунтовного та всебічного аналізу впливу норм міжнародного повітряного законодавства на діяльність авіатранспортної галузі в Україні, а також перспектив її подальшої інтеграції до міжнародних організацій та об'єднань, відповідності існуючих нормативно-правових актів міжнародним вимогам та шляхів подальшого розвитку і адаптації української законодавчої бази. Це має велике значення, оскільки в Україні на сьогодні гостро постає питання розробки нового основного нормативного акта, який би займався регулюванням діяльності авіатранспортної галузі.

Інститут повітряного і космічного права та масових комунікацій має свою специфіку, зумовлену особливостями підготовки юристів та фахівців в галузі інформаційної діяльності для авіаційної галузі. Тому, окрім традиційних спеціалізацій у підготовці фахівців з правознавства, якими є цивільно-правова та господарсько-правова спеціалізації, в інституті здійснюється поглиблене вивчення транспортного права. Одночасно ми врахували особливості сучасного суспільного розвитку і потреби фахівців на ринку праці.

Підготовка юристів та документознавців денної, заочної форм навчання та післядипломної освіти здійснюється в обсягах діючих освітньо-професійних програм Міністерства освіти і науки України.

Зокрема, підготовка юристів поєднує отримання однієї із спеціалізацій: «Транспортне

право», «Цивільне та трудове право», «Господарське право», «Земельне та екологічне право», «Конституційне та фінансове право», «Суд. Прокуратура. Адвокатура. Нотаріат» з поглибленим вивченням іноземної мови і спеціалізованих навчальних дисциплін в галузі повітряного і космічного права.

Особливостями інституту є додаткова профілізація в галузі міжнародного та національного космічного і повітряного права; підготовка на базі інформаційно-аналітичного центру Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО); стажування в юридичних відділах авіапідприємств і авіакомпаній; відповідних міжнародних організацій.

Студенти спеціальності Правознавство отримують фундаментальну професійну підготовку висококваліфікованих фахівців-юристів. Оволодівши знаннями з теорії держави і права, етики професійної діяльності, юридичної деонтології, конституційного права, адміністративного права, кримінального права і процесу, цивільного права і процесу, екологічного права, господарського права і процесу, студенти отримують теоретичну та практичну підготовку до виконання посадових обов'язків юриста.

Студенти спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» поглиблено вивчають правові дисципліни. У сучасних умовах успішне функціонування адміністративних державних органів влади і пов'язаних із їх діяльністю інших установ науково-дослідних інститутів, архівів, відділів діловодства, аналітичних відділів, установ соціальної сфери, комерційних організацій тощо залежить від наявності висококваліфікованих фахівців у сфері документознавства та інформаційної діяльності, адже саме вони забезпечуватимуть організацію діловодства, документне та інформаційне обслуговування управління діяльності. Ця галузь має низку перспективних напрямів розвитку, наприклад, управлінське документознавство, інформаційно-документне забезпечення органів управління, архівних установ та інших сфер соціальної діяльності, науково-інформаційна діяльність, дослідження з питань теорії, методики та організації використання комп'ютерних і телекомунікаційних технологій в інформаційно-документних процесах.

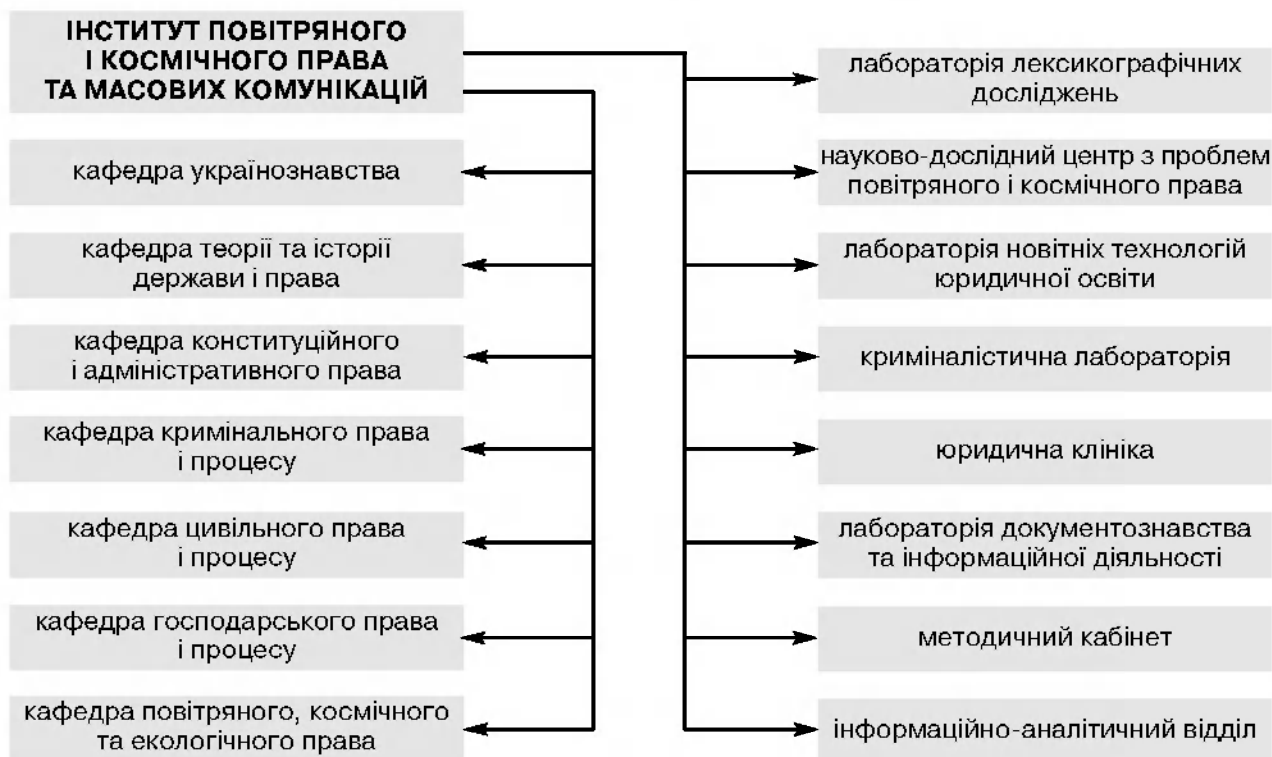
Фахівець-документознавець здатний буде вирішувати проблеми теоретичного характеру як у сфері документознавства, так і у сфері інформаційних технологій у документознавстві, орієнтуючись при цьому на їхнє практичне застосування.

Основними сферами та об'єктами діяльності випускників із вищою освітою за професійним спрямуванням документознавця, інженера з науково-технічної інформації інформаційна діяльність у сучасному суспільстві, спрямована на

організацію збирання, зберігання, перетворення, використання та розповсюдження інформації. Від насиченості суспільства документами залежить рівень цивілізованості і культури нації, країни, людства. Оскільки в умовах інформатизації значно зросла потреба в інформаційному забезпеченні різних сфер суспільного життя, посилилися інтеграційні зв'язки в багатьох сферах інформаційної діяльності (центрів

інформації та документації, видавництв, архівів тощо) з такими соціальними інституціями як управління, наука, виробництво, освіта, культура, комерція, бізнес тощо, то професійна діяльність у галузі інформації та документознавства набуває особливої соціальної ваги.

Навчальний процес в інституті забезпечують 7 кафедр: теорії та історії держави і права; конституційного і адміністративного права; криміналь-

ного права і процесу; цивільного права і процесу; господарського права і процесу; повітряного, космічного та екологічного права; українознавства.

Кафедри інституту укомплектовані висококваліфікованими науково-педагогічними кадрами: академік НАН України – 1; член-кореспондент Академії правових наук – 4; доктори наук, професори – 18; кандидати наук, доценти – 68; старші викладачі, асистенти – 42.

Науково-дослідну та практичну діяльність в інституті забезпечують:

- криміналістична лабораторія, в якій студенти додатково вивчають особливості і сучасні методи розслідування надзвичайних ситуацій і правопорушень на повітряному транспорті;

- науково-дослідний центр проблем повітряного, космічного та екологічного права, до головних завдань якого віднесені: накопичення та обробка нормативно-правових актів, що регулюють авіакосмічну галузь; створення банку даних про нормативну базу в галузі міжнародного та європейського повітряного і космічного права; проведення порівняльного аналізу законодавства різних країн; визначення шляхів адаптації націо-

нального законодавства до права Європейського Союзу;

- лабораторія новітніх технологій юридичної освіти забезпечує розробку положень системи організації навчальної роботи Інституту відповідно до сучасних досягнень педагогічної науки;

- зала судових засідань, де студенти в ігровій формі закріплюють теоретичні знання та здобувають практичні навички роботи судових органів;

- методичний кабінет забезпечує потреби Інституту навчальною, навчально-методичною, науковою літературою, фаховими періодичними виданнями;

- лабораторія лексикографічних досліджень створена з метою територіальної локалізації наукових досліджень науково-технічної термінології та термінології з документознавства та інформаційної діяльності, для укладання та зберігання картотеки термінів, методичної, наукової літератури з термінології, для можливості комп'ютерного опрацювання зібраних термінів, оскільки кафедра працює над держбюджетною темою № 29/12.01.01 «Лінгвістичне досліджен-

ня і лексикографічний опис термінології з документознавства та інформаційної діяльності»;

лабораторія з документознавства та інформаційної діяльності створена з метою поглибленого вивчення дисциплін «Документознавство» та «Документологія», які закладають теоретичні основи для всіх спеціальних дисциплін документознавчого циклу і є базовими дисциплінами для підготовки фахівців зі спеціальності 6/7/8.020105 «Документознавство та інформаційна діяльність». Також створення гуртка на базі лабораторії покликано забезпечити комплексне відображення споріднених проблем розвитку документознавства, бібліотекознавства, архівознавства, музеєзнавства та висвітлити теоретичні засади цих наук, їхній вплив на практику. Отримані під час роботи у гуртку знання, вміння і навички можуть бути використані студентом у процесі написання курсових і дипломних робіт, під час фахової практики, а також можуть стати основою подальших наукових досліджень, оскільки не лише допоможуть організувати набуті знання в цілісну систему, але й глибше пізнати і осмислити особливості документознавчого процесу.

Студенти інституту мають можливість набутти практичні навички в юридичній клініці, яка створена за зразком офісу юридичної консультації, де студенти працюють під керівництвом досвідчених викладачів-кураторів та практикуючих юристів, розв'язують реальні правові проблеми, вчать знаходити юридичне рішення та допомагати клієнтам у захисті їх законних прав та інтересів.

В інституті формуються нові наукові напрями по розробці і вдосконаленню системи національного повітряного права та адаптації міжнародного космічного права, здійснюється підготовка науково-педагогічних кадрів в аспірантурі.

Пріоритетними визначені наступні напрями наукових досліджень:

- правове забезпечення модернізації українського суспільства;
- правова регламентація безпеки польотів;
- правове регулювання міжнародних і національних повітряних сполучень;
- гуманітарна традиція і технологічний статус мови в інформаційному суспільстві;
- правові основи попередження незаконного втручання в діяльність цивільної авіації;

В. Д. Шинкарук

Институт воздушного и космического права и массовых коммуникаций: история и современность.

В статье освещены этапы исторического развития Института воздушного и космического права и массовых коммуникаций Национального авиационного университета, обоснованно отмечены особенности подготовки юристов и специалистов в области информационной деятельности для авиационной отрасли.

V. D. Shynkaruk

Institute of Air and Space Law and Mass Communication: History and Modernity.

The article highlights the stages of historical development of the Institute of Air and Space Law and mass communications of National Aviation University, illustrates peculiarities of preparing lawyers and specialists in the area of information activity for aviation.

попередження правопорушень і відповідальність за них;

процедури гармонізації національного права і права Європейського Союзу;

моделювання мовної ситуації поліетнічного українського суспільства та застосування повітряних інформаційних технологій для піднесення його мовної культури.

Інститут повітряного і космічного права та масових комунікацій активно співпрацює із зарубіжними партнерами: Братиславський університет імені Я. Каменського (Чехія), Карлівський університет (Чехія), юридичний факультет Загребського університету (Хорватія), факультет права і управління Ягеллонського університету, м. Краків (Польща), Саратовська державна Академія права, юридичний факультет Кипинівського університету, юридичний факультет Білоруського університету, Асоціація американських шкіл права, факультет права Паризького університету, Інститут європейської політики Католицького університету, м. Лейден, юридичний факультет Санкт-Петербурзького університету, юридичний факультет Флорентійського університету, Лейденський університет (Нідерланди); Центральний європейський університет (Угорщина); Міжнародний університет довкілля (Швейцарія); Федеральна фінансова академія (Німеччина); Ліонська центральна вища школа (Франція); Дрезденський технічний університет (Німеччина); університети міст Генуя (Італія), Кордоба (Іспанія), Ханку (Корея), Ніцца і Пансі (Франція), Дела-вар (США).

Інститут повітряного і космічного права та масових комунікацій активно підтримує наукові зв'язки шляхом проведення міжнародних, всеукраїнських наукових конференцій, «круглих столів», семінарів із залученням наукових установ та навчальних закладів.

Проведені маркетингові дослідження ринку освітніх послуг показують, що існує попит на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації таких фахівців як в Україні, так і серед зарубіжних країн.

Наш досвід переконує, що саме такий підхід до підготовки юристів та документознавців є запорукою їх професійності та конкурентоспроможності.